

Literatura

1. Martin Gilbert. The Holocaust. – London: Fontana Press, 1986. – P.184, 403.
2. Nachum Alpert. The Destruction of Slonim Jewry: The Story of the Jews of Slonim During the Holocaust. – NY: Holocaust Library 216 W 18 St. NYC, 1989) <http://zachor.michlalah.edu/english/khila/khila-5.asp>
3. The Holocaust Encyclopedia (New Haven: Yale University Press) 62. Actually, Minsk had two ghettos: one for the Belarusian Jews, and the second was used for West and Central European Jews. These two were administered differently. Minsk is also noted for the first use of gassing vans (October–November 1941).
4. The Holocaust Encyclopedia, 62.
5. Arnold McMillin. Natalla Arseńnieva: Poet of Autumn // Belarusian Literature of the Diaspora. – (Birmingham: University of Birmingham, 2002. – P.103.
6. Miž berahami . Vybar paezii Natalli Arseńnievaj 1920–1970. (Between the shores. Selected works of Natalla Arseńnieva). 1920–1970. (New York: BINiM, 1979) 224-25; Natalla Arseńnieva // Byelorussian World.– 1989. – №21(50). – P.14–16.
7. Mikhail Gershenzon. *Kliuch very* (The Key of Faith) (Peterburg: Epokha, 1922) 3. The author quotes nine more examples from the Old Testament to confirm his statement, and promises to the reader an abundance of these symbols of God throughout the text.
8. Mikhail Bulgakov. *The Master and Margarita*. – London: Collins Harvill, 1988. – P.418.
9. Arnold McMillin called his chapter dedicated to the poet: “Natalla Arseńnieva: Poet of Autumn.” she got a similar nickname from many critics, including Anton Adamovič, who directs the reader to Arseńnieva’s poem: “Heta ž - voseń” (Indeed, this is – autumn). *Miž berahami*, xxxix.
10. McMillin. – P.114.
11. Aleksei Bratochkin. “Vsegda drugie ili kak naiti ‘mesto’ dlia evreev v belorusskoi istorii” http://n-europe.eu/article/2013/02/09/vsegda_drugie ; Also unnerving is discussion of this article.

Г.А. Гладкова (Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава)

ЖАНР ІДЫЛІ Ў ТВОРЧАСЦІ І. БЫКОЎСКАГА

Ігнацій Быкоўскі – прадстаўнік польскамоўнай літаратуры Беларусі другой паловы XVIII – ачатку XIX стагоддзяў, творчасць якога характарызувалася выкарыстаннем розных жанравых мадыфікацый, уласцівых класіцызму і сентыменталізму. Зварот да жанру ідыліі абумоўлены імкненнем пісьменніка трымацца ў русле сентыменталістскай эстэтыкі, якая прадугледжвала апеяльню да пачуцця, культ маральнай чысціні, багацце спектра эмацыянальных перажыванняў.

Ідылічны жанр, шырока прадстаўлены ў сусветнай літаратуры антычнасці (Феакрыт, Біён, Мосх, Вергілій), вядомы ў лацінскай літаратуры першага (каралінгскага) Адраджэння, у куртуазнай паэзіі сярэднявечча (пастарэла, вясковыя мінезангі), у эпоху барока, калі букалічная тэматыка ахапіла ўсе літаратурныя жанры, не быў забыты ў эстэтыцы класіцызму і сентыменталізму. Тэрэтыкі класіцызму разумелі ідылію як форму дыдактычнай і апісальнай паэзіі, фіксуючы яе дзеянне ў «залатым стагоддзі».

Вясковы сюжэт і адпаведная тэматыка ідыліі захоўваліся нязменнымі на працягу некалькіх эпох, аднак на пачатку XVIII стагоддзя назіраўся пратэст з боку ідэолагаў буржуазіі, якія патрабавалі перабудовы жанру на матэрыяле ідэалізаванага быту дробнага і сярэдняга буржуа. Нямецкі гісторык культуры, прыхільнік нацыянальнай і гістарычнай самабытнасці літаратуры І. Гердэр сцвярджаў, што ідэалам пастухоўскай паэзіі павінна быць адлюстраванне пачуццяў людзей нязначных у грамадстве, пры гэтым навуковец бачыў задачу ідыліі ў імкненні наблізіцца да ілюзіі вышэйшай асалоды, але не да адлюстравання дасканаласці (у тым ліку і маральнага ўдасканалвання) [1]. Як вядома, інтарэс да ідыліі як пастаральнага жанру ўзмацніўся ў эпоху сентыменталізму з яе ідэалам жыцця на ўлонні прыроды і акцэнтам на пачуццёвасці.

І. Быкоўскі як прадстаўнік сентыментальнай літаратурнай плыні не абыходзіў увагай згаданы літаратурны жанр і змясціў у зборніку «*Rozmyślania wieśniacze*»

(Вільня, 1799) дзве ідыліі, у якіх па-мастацку асэнсаваў філасофскія пытанні чалавечага быцця і этычны кодэкс паводзін жанчыны.

Першая ідылія «*Tytur*» («Ціцір») суправаджаецца эпіграфам з Вергілія «*Tu, Tityre, lentus sub Umbra*» («Ты, Ціцір, спакойны ў цені») з некаторай арфаграфічнай недакладнасцю ў варыянце Быкоўскага. Крыніцай цытавання стала алегарычна-букалічная Эклога I Публія Вергілія Марона, пабудаваная як дыялог пастухоў Мелібея і Ціціра, дзе апошні праслаўляў «юнага бога», які вярнуў герою мірнае шчаслівае жыццё разам з канфіскаванай зямлёй.

Ідылія I. Быкоўскага мела некалькі тэматычных пластоў і адлюстроўвала іншыя жыццёвыя рэаліі. У прыватнасці, у ідыліі I. Быкоўскага на першы план выходзіла не столькі ўслаўленне шчаслівага быцця на ўлонні прыроды (яно ў тэксце ідыліі займае толькі шэсць першых катрэнаў з агульных дваццаці шасці), колькі філасофскае асэнсаванне жыцця з хрысціянскіх пазіцый.

Спалучэнне старажытнай рымскай міфалогіі і традыцый хрысціянскай веры адлюстроўвае дастаткова арыгінальную аўтарскую манеру мастацкага мыслення. Лірычны герой твора адрасаваў Богу трывожнае запытанне пра далейшую божую міласць і тут жа згадваў багіню лёсу Парку з ніткай жыцця – папулярны міфалагічны вобраз антычнай эпохі. Герой ідыліі не толькі асэнсоўваў перажытае, але думаў пра будучыню, спадзяваўся на ўласных дзяцей, якія, «*może się wzniosą, iak dąb wysoko, / Y znaydą ścieszkę do sławy*» («можа ўзрастуць, як дуб, высока / І адшукаюць дарогу да славы») [2;42].

У ідыліі «Ціцір» неаднаразова сустракаецца вобраз вясны, які мае не толькі прамое значэнне пары года, але становіцца сімвалам маладосці, шчаслівага жыццёвага перыяду, і нават указвае на працягласць жыцця: «*Już dziewiędziesiąt razy patrzyłem, / Na miley Wiosny knam przyjsie*» («Ужо дзевяноста разоў я глядзеў / На прыход да нас мілай вясны»), – сцвярджаў герой і прыходзіў да высновы, што ўласнае жыццё было падобным на вясну [2;40-41].

I. Быкоўскі часта карыстаўся мастацкім прыёмам антытэзы, пабудаваным на супастаўленні дыяметральна процілеглых паняццяў. Дыялектыка адзінства супрацьлегласцей, пастаяннай наяўнасці ў жыцці чалавека антаганістычных пачаткаў трансфармавалася ў паэтычныя вобразы вясны і марозу, ліхой долі і спакойнага часу, непастаяннага шчасця.

Філасофскі пласт разваг героя змяняўся новым тэматычным колам – глыбока пачуццёвым, эмацыянальна напружаным матывам страты каханай жонкі Амарылы, якая заўчасна памерла на руках мужа. Адзіным суцяшэннем для лірычнага героя служыла спадзяванне, што «*...część zimnego popiołu... / Z twoim się złączy pospolu*» («...халоднага попелу частка... / З тваім попелам злучыцца разам») [2;43].

У поўнай адпаведнасці з нормамі жыцця дабрачыннага хрысціяніна герой ідыліі збіраў дзяцей і ўнукаў разам, ставіў алтар для божага ўхвалення і вёў сям'ю на магілу Амарылы: «*Tam wznowim pamięć cnot iey tym czynem, / Y jeszcze w słodką tę chwilę, / Ozdobmy Grob iey miły wawrzynem, / Y kamień na tey mogile*» («Там успомнім яе дабрачыннасць / І ў салодкую гэту хвіліну / Аздобім лаўрам яе магілу / І камень на гэтай магіле») [2;44].

Ідылія завяршалася апісаннем цуду: старац ператвараўся ў кіпарыс – дрэва вечнага смутку і жалобы. Аўтар заканчваў апавед словамі: «*Pod drzewem tego kto siądzie cienia, / Wnet leie strumień lez Święty*» («Хто сядзе ў цень таго дрэва, / Тут жа будзе ліць слёзы святыя») [2;44].

Такім чынам, ідылія І. Быкоўскага «Ціцір» вызначаецца філасофскай заглыбленасцю, ненавязлівым дыдактызмам, глыбокай пачуццёвасцю элегічнага складу, імкненнем спалучыць антычную традыцыю жанру з этыкай хрысціянскай веры.

Наступны ідылічны твор «*Glicera*» («Гліцэра») таксама мае эпіграф, якім стаў адзін з выказаў вядомага вастраслова XVIII стагоддзя маркіза дэ Б'еўра: «*Dieu! Quel foible secour garantir l'innocence de la seduction, quelle est donc puissance?*» («Божа! Што за слабасць – абараняць бязвіннасць спакусы, у чым жа тады сіла?») [2;45].

Пры гэтым, калі эпіграф з першай ідыліі быў алюзіяй да твора Вергілія, задаваў тэму і дазваляў І. Быкоўскаму вольна абыходзіцца з сюжэтам, то эпіграф да ідыліі «Гліцэра» меў цесную сувязь з паэтычным тэкстам і сінтэзаваў ідэю твора. Заўважым, што І. Быкоўскі часта пазначаў эпіграфы да сваіх твораў, што сведчыць пра эрудыцыю пісьменніка і ўменне ўвесці чужую думку ў новы літаратурны кантэкст.

Цэнтральны вобраз ідыліі – сірата Гліцэра, якая памятае матчын наказ захоўваць цнатлівасць паводзін і не паддавацца спакусам. Логіка развіцця сюжэта вядзе да таго, што дзяўчына сустракае прадбачанае маці выпрабаванне ў асобе пана, які, захапіўшыся абаяльнасцю сіраты, пачаў заляцанні, не забываючы пра шчодрыя падарункі. Наіўнасць дзяўчыны і даверлівы погляд на свет прывялі яе да спакушэння, якое толькі на кароткае імгненне пранікла ў сэрца Гліцэры. Гераіні ўласцівае пачуццё сорама, плачучы на магіле, яна з болем скардзіцца маці і небу на сваю памылку. Такім чынам, стаўшы адным з галоўных у творы, матыў галашэння выклікаў чытацкае суперажыванне. Пан, убачыўшы пакуты Гліцэры, супакойвае дзяўчыну, кажа, што яе дабрачыннасць і цвёрдасць стрымалі яго самога ад непачцівых паводзін. Шчаслівы фінал – шлюб Гліцэры і пана – завяршаў ідылію.

Як бачым, з сюжэтнай асновы верша вынікае адказ на пытанне маркіза дэ Б'еўра: сіла чалавека – у дабрачыннасці і ўстойлівасці перад спакусай. Ідэйная накіраванасць твора заключана ў сцвярджэнні грахоўнасці спакушэння і абавязковасці высокіх маральных якасцей для дзяўчыны, што, на думку паэта, можа стаць асновай для шчаслівай жаночай долі.

Найбольш ужывальнымі мастацкімі прыёмамі, выкарыстанымі аўтарам у творы, сталі эпітэты («*tkliwa Matka*», «*los srogi*», «*dola nieszczęsna*», «*chytre zalety*», «*nadobne dziewczę*», «*podniety zdradliwe*» і г.д.), рытарычны зварот («*o Nieba!*»), рытарычны выгук («*Ach jakże biedne te Działki, / Co się zostaną bez Matki!*»). Тэкст ідыліі насычаны прастай мовай не толькі для перадачы сутнасці зместу сказанага героямі, але і для стварэння адпаведнага эмацыянальнага фону. Адзначым, што паэт не імкнуўся сцішыць пачуццёвыя праявы герояў ідыліі, наадварот, эмацыянальнасць стала неад'емным элементам твора, на што працуюць усе выкарыстаныя аўтарам мастацкія прыёмы.

Такім чынам, на матэрыяле ідылій І. Быкоўскага можна гаварыць пра спецыфіку згаданага жанру ў творчасці пісьменніка, якая заключаецца галоўным чынам у прыярытэце маральна-этычнай праблематыкі, эмацыянальнай насычанасці, спалучэнні традыцый жанру ідыліі з павевамі сентыменталізму. На першы план у ідыліях І. Быкоўскага вылучаецца не столькі праслаўленне бесклапотнага жыцця на ўлонні прыроды, колькі дыялектычнае разуменне пісьменнікам чалавечага існавання, вера ў Бога-стваральніка і непахіснасць маральных законаў.

Літаратура

1. Троицкий, И. Идиллия / И. Троицкий, Р. Шор, Л. Тимофеев // Лит. энцикл. : в 11 т. – М., 1930. – Т. 4. — Стб. 420–430.
2. Rozmyślenia wieśniacze / przez Ignacego Bykowskiego Porucznika Wóysk Rossyjskich. – Wilno : Druk. XX. Piarow, 1799. – 70 s.